

## YOSHLARDA DEFORMATSIYA HOLATINING (BUZILISHI) SOTSIOLOGIK TAHLILI

X.U. Samatov

Ilmiy rahbar:

Islomov Kamoliddin Vakil o'g'li

TATU Samarqand filiali, KI21-03 guruh talabasi.

Tel: +998915373287.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11317335>

**Annotatsiya.** *Yoshlarda deformatsiya holati buzilishi sabablari, turlari, kelib chiqishi, yordam beruvchi omillar, yoshlar va jamiyatga ta'siri va oqibatlari bo'yicha sotsiologik tahlil.*

**Kalit so'zlar:** *sotsiologiya, deformatsiya, yoshlar, statistika, psixologiya, media, yaxlit yondashuv.*

## SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF THE STATE OF DEFORMATION (DISORDER) IN YOUTH

**Abstract.** *Sociological analysis of the causes, types, origin, contributing factors, impact and consequences of deformity in young people.*

**Key words:** *sociology, deformation, youth, statistics, psychology, media, holistic approach.*

## СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ДЕФОРМАЦИИ (РАССТРОЙСТВА) У МОЛОДЕЖИ

**Аннотация.** *Социологический анализ причин, видов, происхождения, способствующих факторов, воздействия и последствий уродств у молодежи.*

**Ключевые слова:** *социология, деформация, молодежь, статистика, психология, СМИ, целостный подход.*

Yoshlar jamiyatning muhim qismi bo'lib, kelajakdagi yetakchilar, innovatorlar va ijodkorlar sifatida katta rol o'ynaydi. Ular salomatlik, ta'lim, texnologiya va ijtimoiy o'zgarishlar bilan bog'liq ko'plab muammolar va imkoniyatlarga duch kelishadi. Shulardan biri yoshlarda deformatsiya holati tushunchasidir.

Yoshlar deformatsiyasi, shuningdek, yoshlarda deformatsiya holati deb ham yuritiladi, bu turli xil ijtimoiy, ekologik va shaxsiy omillar tufayli yoshlarda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan psixologik va xulq-atvor o'zgarishlarini anglatadi. Ushbu kirish qismida ushbu murakkab va ko'p qirrali masala haqida umumiy ma'lumot beriladi.

**Yoshlar deformatsiyasiga sotsiologik nuqtai nazar.** Sotsiologik nuqtai nazardan, yoshlar deformatsiyasi individual rivojlanish va kengroq ijtimoiy muhit o'rtasidagi murakkab o'zaro ta'sir sifatida qaraladi. Tadqiqotchilar ijtimoiy me'yorlar, madaniy qadriyatlar va institutsional tuzilmalar yoshlarning psixologik va xulq-atvor modellarini qanday shakllantirishi mumkinligini o'rganadilar, bu esa buzilish yoki og'ish shakllariga olib keladi.

Yoshlar orasida deformatsiya holatlari ko'plab jihatlardan o'rganilishi mumkin, jumladan, jismoniy salomatlik, ruhiy holat, ijtimoiy muammolar va texnologiyadan foydalanish. Quyida turli manbalar va tadqiqotlarga asoslangan ba'zi statistik ma'lumotlar keltiriladi:

### Jismoniy Deformatsiya Statistikasi

1. Noto'g'ri Postura va Umurtqa Pog'onasi Muammolari:

- Tadqiqotlarga ko'ra, 10 yoshdan 19 yoshgacha bo'lgan bolalar va o'smirlar orasida skolioz (umurtqa pog'onasining egilishi) holatlari 2-3% ni tashkil etadi.

- AQSh Sog'liqni saqlash departamenti ma'lumotlariga ko'ra, maktab o'quvchilarining 60% dan ko'prog'i noto'g'ri o'tirish holatidan aziyat chekadi, bu esa umurtqa pog'onasi va bo'yin muammolariga olib keladi.

#### 2. Og'ir Yuk Ko'tarish va Jismoniy Mashg'ulotlar:

- Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, yoshlarning 80% dan ko'prog'i jismoniy faoliyat bilan shug'ullanmaydi, bu esa suyak va mushaklar rivojlanishida muammolarga olib kelishi mumkin.

#### **Ruhiy Salomatlik Statistikasi**

##### 1. Stress va Anksiyete:

- JSST ma'lumotlariga ko'ra, 15-29 yoshdagi yoshlarning deyarli 10-20% i stress, anksiyete va depressiya kabi ruhiy salomatlik muammolaridan aziyat chekadi.

- Milliy ruhiy salomatlik instituti (NIMH) ma'lumotlariga ko'ra, 12-18 yoshdagi o'smirlarning 31,9% i anksiyete buzilishidan aziyat chekadi.

##### 2. O'z-o'zini Baholash va Ijtimoiy Bosim:

- Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ijtimoiy tarmoqlardan faol foydalanadigan yoshlar orasida o'z-o'zini past baholash darajasi 15% ga oshadi.

#### **Ijtimoiy Muammolar Statistikasi**

##### 1. Giyohvandlik va Spirtli Ichimliklar:

- Amerika Qo'shma Shtatlarida 12-17 yoshdagi o'smirlarning 15,2% i spirtli ichimliklardan muntazam foydalanadi, bu esa ruhiy va jismoniy deformatsiyaga olib kelishi mumkin.

- Yevropa Ittifoqida 15-24 yoshdagi yoshlarning 19,3% i hayotida bir marta giyohvand moddalardan foydalangan.

##### 2. Zararli Guruhlar Ta'siri:

- JSST ma'lumotlariga ko'ra, 15-24 yoshdagi yoshlarning 10-15% i jinoyatchilik va zararli guruhlar ta'siriga tushib qoladi, bu esa ularning ijtimoiy va ruhiy salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

#### **Texnologiyadan Foydalanish Statistikasi**

##### 1. Ekran Vaqti va Salomatlik:

- AQSh Milliy sog'liqni saqlash institutlari (NIH) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlarga ko'ra, 8-18 yoshdagi bolalar va o'smirlar kuniga o'rtacha 7 soat ekran oldida o'tkazadi. Bu holat ko'z kasalliklari, uyqu buzilishlari va qomatning noto'g'ri rivojlanishiga olib keladi.

- Yevropa bo'ylab o'tkazilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, yoshlarning 60% i kuniga kamida 2 soat ijtimoiy tarmoqlarda vaqt o'tkazadi, bu esa ruhiy salomatlik muammolarini kuchaytiradi.

#### **Oldini Olish va Rivojlantirish**

##### 1. Sog'lom Turmush Tarzini Targ'ib Qilish:

- JSST tavsiyalariga ko'ra, yoshlar haftada kamida 150 daqiqa o'rtacha jismoniy faoliyat bilan shug'ullanishlari kerak. Ammo tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, dunyo bo'ylab yoshlarning faqat 20-30% i ushbu tavsiyalarga amal qiladi.

##### 2. Psixologik Qo'llab-quvvatlash:

- Yevropa Ittifoqi ma'lumotlariga ko'ra, maktablarda psixologik maslahat xizmatlaridan foydalanish yoshlarning 15-20% ga yaxshilanishiga olib keladi.

Ushbu statistik ma'lumotlar yoshlar orasida deformatsiya holatlari va ularning sabablarini tushunishga yordam beradi. Shu bilan birga, yoshlarni qo'llab-quvvatlash va ularga yordam berish yo'llarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

**Yoshlar deformatsiyasiga yordam beruvchi omillar:**

- Tengdoshlar bosimi: Ijtimoiy guruhlarga moslashish istagi yoshlarni xavfli xatti-harakatlarga yoki buzilgan fikrlash tarziga olib kelishi mumkin.

- Ommaviy axborot vositalarining ta'siri: OAVda go'zallik, muvaffaqiyat va turmush tarzining haqiqiy bo'lmagan tasvirlariga ta'sir qilish yoshlarning o'zini o'zi anglashi va o'ziga xoslik hissini buzishi mumkin.

- Shikast yetkazuvchi omillar: zo'ravonlik, beparvolik yoki boshqa jarohatlarga duchor bo'lish yosh odamning psixologik rivojlanishini va unga qarshi kurashish mexanizmlarini chuqur buzishi mumkin.

- Qo'llab-quvvatlashning yetishmasligi: Yo'l-yo'riq, murabbiylik yoki ruhiy salomatlik resurslarining yetarli emasligi yoshlarning o'smirlik davridagi qiyinchiliklarni sog'lom tarzda hal qilishiga to'sqinlik qilishi mumkin.

- Ijtimoiy-iqtisodiy omillar: Qashshoqlik, beqarorlik va imkoniyatlardan foydalanish cheklanganligi yoshlarda stress va umidsizlik hissini kuchaytirishi mumkin.

**Yoshlar deformatsiyasining psixologik ta'siri.** Yoshlarning deformatsiyasi chuqur psixologik oqibatlariga olib kelishi mumkin, bu o'z-o'zini hurmat qilish, depressiya, tashvish va hatto o'z joniga qasd qilish g'oyalari kabi muammolarga olib keladi. Buzilgan o'z-o'zini idrok etish va hissiy rivojlanishning buzilishi yoshlarning sog'lom munosabatlarni shakllantirish va o'zlarining to'liq salohiyatiga erishish qobiliyatiga to'sqinlik qilishi mumkin.

**Yoshlar deformatsiyasining ijtimoiy oqibatlari:**

- Buzilgan ijtimoiy obligatsiyalar. Yoshlar deformatsiyasi oiladagi munosabatlarni keskinlashtirishi, sog'lom tengdoshlar aloqalarining shakllanishiga to'sqinlik qilishi va yoshning kengroq jamiyatga integratsiyalashuvini buzishi mumkin.

- Risk olishning ortishi. Deformatsiyalangan yoshlar giyohvand moddalarni iste'mol qilish, himoyalangan jinsiy aloqa yoki jinoiy harakatlar kabi xavfli xatti-harakatlar bilan shug'ullanishi mumkin, bu o'zlari va jamiyat uchun xavf tug'diradi.

- Avlodlararo muammolar. Yoshlar deformatsiyasining ta'siri avlodlar o'rtasida aks etishi mumkin, chunki buzilgan fikrlash va xatti-harakatlar naslga o'tib, disfunktsiya davrlarini davom ettiradi.

- Ijtimoiy marginallashtirish. Deformatsiyalangan yoshlar stigma, diskriminatsiya va chetlanishga duch kelishi mumkin, bu ularning ta'lim olish, ishga joylashish va mazmunli ijtimoiy integratsiyalashuv imkoniyatlarini cheklaydi.

**Yoshlar deformatsiyasiga institutsional javoblar:**

- Tarbiyaviy aralashuvlar. Maktablar deformatsiya belgilarini ko'rsatadigan o'quvchilarni aniqlash va qo'llab-quvvatlash, ularga o'zini sog'lom his qilishlariga yordam berish uchun maxsus dasturlar va maslahat xizmatlarini amalga oshirishi mumkin.

- Jamiyatga asoslangan dasturlar. Yoshlar tashkilotlari, diniy muassasalar va mahalliy notijorat tashkilotlari deformatsiyalangan yoshlarni jalb qilish va ularni ijobiy rivojlanish sari yo'naltirish uchun murabbiylik, malaka oshirish seminarlari va ko'ngilochar tadbirlarni taklif qilishlari mumkin.

- Ruhiiy salomatlik xizmatlari. Arzon, yoshlar uchun qulay ruhiy salomatlik resurslariga, shu jumladan terapiya va qo'llab-quvvatlash guruhlariga kirishning ortishi deformatsiyaning psixologik ta'sirini bartaraf etish uchun zarur bo'lgan professional yordamni taqdim etishi mumkin.

- Siyosat islohotlari. Qonunchilar va siyosatchilar ijtimoiy xavfsizlik tarmoqlarini mustahkamlash, kamsitishlarga qarshi kurashish va deformatsiya xavfi ostida bo'lgan marginal yoshlar uchun ko'proq imkoniyatlar yaratish uchun qonunlar qabul qilishlari va tashabbuslarni moliyalashtirishlari mumkin.

#### **Yoshlar deformatsiyasiga madaniy ta'sirlar:**

- Madaniy normalar. Qattiq madaniy umidlar va an'anaviy qadriyatlar yoshlarga katta bosim o'tkazib, o'zlikni anglash va o'z qadr-qimmatini buzishga olib kelishi mumkin.

- Media hikoyalari. Ommaviy axborot vositalarida ideallashtirilgan madaniy vakilliklarga ta'sir qilish yoshlarning idrokini buzishi mumkin, bu esa haqiqiy bo'lmagan intilishlarni va jamiyat me'yorlariga noto'g'ri qarashni kuchaytirishi mumkin.

- Avlodlar to'qnashuvi. Madaniy va ijtimoiy o'zgarishlarning jadal sur'atlari yoshlar va keksa avlodlar o'rtasida ziddiyatlarni keltirib chiqarishi, begonalashish tuyg'ularini kuchaytirishi va deformatsiyaga hissa qo'shishi mumkin.

**Yoshlar deformatsiyasida genderga xos mulohazalar.** Yoshlar deformatsiyasi jinslar bo'ylab turlicha namoyon bo'lishi mumkin. Qizlar haqiqiy bo'lmagan go'zallik standartlariga rioya qilish uchun kuchli bosimga duch kelishi mumkin, bu esa ovqatlanishning buzilishiga va o'z-o'ziga zarar etkazishiga olib keladi. Boshqa tomondan, o'g'il bolalar tajovuzkorlik, giyohvand moddalarni iste'mol qilish yoki xavfli xatti-harakatlarni buzuq erkaklik tuyg'usini tasdiqlash vositasi sifatida namoyon qilishi mumkin.

Deformatsiyalangan yoshlarni samarali qo'llab-quvvatlash va aralashuvni ta'minlash uchun jinsga xos omillarni hal qilish juda muhimdir. Ijtimoiy talablar, tengdoshlar dinamikasi va psixologik rivojlanishni hisobga olgan moslashtirilgan dasturlar barcha jinsdagi yoshlarga sog'lom o'zlikni anglash va o'z qadr-qimmatini tiklashga yordam beradi.

#### **Yoshlar deformatsiyasini hal qilish bo'yicha siyosat bo'yicha tavsiyalar.**

Oldini olish. Deformatsiya boshlanishidan oldin xavf ostida bo'lgan yoshlarni aniqlash va qo'llab-quvvatlash uchun erta aralashuv dasturlariga sarmoya kiriting.

Yaxlit yondashuv. Yoshlarning deformatsiyasiga hissa qo'shadigan individual, oilaviy va ijtimoiy omillarga qaratilgan ko'p qirrali strategiyalarni amalga oshirish.

Ekskluziv siyosatlar. Marginal yoshlarning noyob ehtiyojlarini qondiradigan, resurslardan teng foydalanishni ta'minlaydigan inklyuziv siyosat va dasturlarni ilgari suring.

Yoshlar deformatsiyasini samarali hal qilish keng qamrovli, dalillarga asoslangan siyosat tizimini talab qiladi. Asosiy tavsiyalar orasida faol profilaktika, ta'sirning ko'p darajalariga qaratilgan yaxlit yondashuv va barcha yoshlarga duch keladigan qiyinchiliklarni yengish imkoniyatini beradigan inklyuziv siyosatni ishlab chiqish kiradi.

**Xulosa va kelajak yo'nalishlari.** Yoshlar deformatsiyasini tekshirishni yakunlar ekanmiz, bu murakkab muammoni hal qilish ko'p qirrali yondashuvni talab qilishi aniq. Kelgusi avlodning sog'lom rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun oldinga siljish, doimiy izlanishlar, innovatsion aralashuvlar va sektorlar bo'ylab hamkorlikdagi sa'y-harakatlar muhim ahamiyatga ega bo'ladi.